

АРОМАТ ПОКЛИКАННЯ

Кобзар В. Запах фіалки : Повість / Володимир Кобзар. – Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. – 143 с.

Сучасних творів для підлітків гостро бракує. Про катастрофічний стан, ознаками якого є відсутність серйозної тематики, риторичність, менторство, незнання психології підлітка писала в огляді «Тенденції української літератури 2017 року» Леся Демська-Будзуляк («Літературна Україна», №6, 15.02.2018). Із цим важко не погодитись, хоча деякі критики до цього часу ламають пера, обурюючись, що дитячу літературу серйозна проблематика робить «фальшивою» (і це після творів В. Близнеця, Є. Гуцала!). Гостроти питанню додає те, що фінансуванням української книги держава не переймається, а за рівнем оподаткування власної книги нині Україна посідає перше місце (!) у світі – 28% (Ю. Ковалів, «Війна після війни», 2016). Однак вважаю необхідним наголосити, що десятком імен, чиї твори стали лідерами в рейтингу продажів, категорія творців читабельних текстів не вичерпується.

Володимир Кобзар працює на літературній ниві давно і плідно. З першої збірки «Провулок Гвардійський» (1980) митець розробляє різні аспекти теми батьківства. До слова письменник завжди ставився дуже серйозно. Чи не тому найбільше, як на мій погляд, уваги приділяє він юним читачам складного підліткового віку, коли для порозуміння потрібні мудрість і тактовність, висока ерудованість і тонке почуття гумору, майстерне володіння словом і максимальна довіра. За останні кілька років письменник видав на-гора низку перлин: у видавництві «Веселка» побачила світ подвійна книга «Гуси і лебеді» та «Про Велике зелене дерево», збірка новел «Як у раю», а повість-казка «Буваличі» на Львівському міжнародному форумі видавців здобула спеціальну відзнаку журі як найкраща книга поряд із «Фарбованим лисом» І. Франка. Тож вихід повісті «Запах фіалки» став святом, тим паче, що до цього долучилося поважне академічне видавництво.

Мотив пошуку свого щастя домінує з перших рядків, його закодовано в хлоп'ячому спогляданні довкілля в дідову підзорну трубу. Локус визначено буденно-красномовно – вишня. А спіткало воно, несподіване щастя, Сашка «на сонячній леваді біля ставка» – символічно-традиційній локації кохання, якого водою не розлити. Іронічне усвідомлення підлітком своєї незграбності («зорав носом землю») акцентує тонкі пахощі фіалки як нібито причину макітреньня голови і гупання серця, хоча аромат струменіє не лише від квітів, а й від Наталки, котра ще вчора була звичайнісіньким сусідським дівчишкою. І несподівана хвиля ніжності контрастує нерозумінню винуватицею очевидного, і її холодно-гострі аргументи лише додають хлопцеві снаги видихнути, немов освідчитися: «Фіалки пахнуть... Як скажені».

Ототожнення «Наталка-фіалка» увиразнює щастя, підсилюється прагненням захистити знайдену гармонію буття себе у світі в конфлікті з Язикатою Хвеською, образом якої марковано світоглядну меркантильність і середньовічну дикість у ставленні до слова (її прокльони – продовження «традиції» бабів у творах І. Нечуя-Левицького, О. Довженка). Дихотомія «козячий горох»/запашні квіти набуває модифікацій у розвитку сюжету: з одного боку, заздрісність, жадібність, підступність, злодійкуватість, переслідування, замах на життя, боягузтво, які зводять нанівець гармонію («Кізяк він і є кізяк!»), а з іншого – до метафори «запашні квіти» нанизуються, мов намистини на нитку любові, дієве співчуття і відповідальність, допитливість і бажання порозумітися, жага знань, повага до іншого і прагнення трансформувати мрійливість і набутий досвід у перетворення світу на краще. Із сонячної левади, де Сашко захищає від кіз Язикатої Хвеськи чарівний фіалковий світ, полотно нарації поступово розширюється, немов горизонти пізнання змінюються завдяки новому фокусу підзорної труби, то віддаляючи об'єкти зображення (проспаний Сашком дідів від'їзд у пошуках чумацького сліду батька), то зосереджуючись на подіях ракурсу «тут» і «тепер».

У Кобзаревій повісті кожна деталь настільки міцно зрощена з текстом, що викликає не просто відчуття власної присутності, а й читацького зачудування, як одна й та ж річ в руках суб'єкта може стати носієм добра і зла. Тканина повісті – живе полотно, вибілене на леваді письменницької любові до слова і відповідальності перед ним, майстерно скроєне й пошите «на вирість», як віддавна зодягали сільських дітей. І не тому, що підзорна труба із засобу наближення до пораненого Сашкового батька, що пристав до київської валки, повертаючись додому, стає

приводом для арешту діда, звинувачень його у шпигунстві, вилучення як речового доказу разом із картою, – справжню майстерність прози для підлітків варто шукати у високій правді перехрестя світобачень і віддаленні мрії в ту мить, коли до неї, здається, лиш руку простягни.

Складові поетики твору – розкриття характерів через діалоги, психологізм очікування й емоційна свіжість відкриття, глибоке проникнення у внутрішній світ, а отже, в мотивацію своїх персонажів, тонке моделювання поведінки героїв у ситуаціях морального вибору – все це свідчить про філігранну роботу автора над втіленням задуму. Повість «скроєно» на виріст душі, аби стала вона глибокою, як криниці, які копав батько письменника, і високою, як журавлі над ними. Чи як «Небо Левка Мацієвича» (В. Кобзар упорядкував спогади про авіатора, автора ідеї створення авіаносців, конструктора підводних човнів, чиє життя трагічно обірвалося у 33 роки. Володимир Федорович став душею ініціативної групи, завдяки зусиллям якої в Олександрівці на Кіровоградщині з'явився пам'ятник славетному землякові). Бо герої народжуються на могилах героїв.

Майстер розкриття характеру через діалоги, В. Кобзар створив багатоголосу мовну палітру тодішньої Херсонської губернії, простеживши і виразне прагнення до мовленнєвої самоідентифікації (акцентування дисиміляції татарчука), і асиміляційні, пристосуванські настрої частини колишніх селян (Драбина стала Драбіною) в урбаністичному середовищі Єлисавета, аби в такий спосіб позбутися почуття меншовартості в російсько-жидівському оточенні. Письменник блискуче індивідуалізував мовлення персонажів: дід Ку – мовець з народу, тож пересипає репліки прислів'ями; Сашко, він же оповідач, наслідує діда, виявляє творчий підхід: «Хрест на пузі», «сикретна» карта, «ліворвер». В. Кобзар присмачує оповідь легкою іронією, що народжується на стику мрій і реальності, високого і буденного.

По-справжньому захопливо, з несподіваними бонусами-родзинками закручений пригодницько-детективний сюжет із краєзнавчо-пізнавальним тлом, наскрізь просякнутий закоханістю, тим тонко навіяним флером мрійливої невимовності та першим страхом втрати. А як невимовлено введено мотив самоідентифікації, передусім мовно-історичної! А скільки художньої правди в моделюванні образів – носіїв концептів різних світобачень і відповідно життєвих сенсів!

І наостанок. Аромат рідко ставав об'єктом зображення у творах вітчизняних письменників. Цю особливість зауважив ще І. Франко, аналізуючи і зіставляючи домінантні джерела отримання інформації з довкілля й відбиття світосприйняття в мистецтві. Немає у нас свого Зюскінда, тож немає і «Парфумера». Та, вочевидь, ми таки зближуємося з Європою, бо без аромату понтійської фіалки з Холодного яру щось невимовно ніжне втратив би «Чорний Ворон» В. Шкляра. Запах фіалки репрезентує в повісті В. Кобзаря неслимиве і всеохопне у своїй владі над серцем почуття підлітка.

Як «Звук павутинки» В. Близнеця став поезією в прозі, еталоном найтоншого, на клітинному рівні, наближення до досягнення світу природи і людей, так, упевнена, метафора «запах фіалки» стане візитною карткою мудро-іронічного слова для допитливого підлітка, який осмислює внутрішні порухи самоусвідомлення і осягає шкалу загальнолюдських цінностей.

Упевнена, що нова книга письменника-земляка знайде найкоротший шлях до сердець читачів, і хочу сподіватися, що буде гідно поцінована на книжкових форумах і в поважних комітетах.

Антоніна ЦАРУК